

Eindverslag

Leuven

Vaartkomoevers Werfbegeleiding

2024J154

leuven

Inhoudstafel

Colofon.....	4
Hoofdstuk 1: Beschrijvend gedeelte	
1. Administratieve gegevens	5
2. Archeologische voortraject.....	7
3. Historische voorkennis	7
4. Onderzoeksopdracht.....	13
4.1. Doelstelling en vraagstellingen.....	13
5. Werkwijze en opgravingsstrategie	14
5.1. Voorgestelde programma van maatregelen	14
5.2. Afwijkingen op voorgestelde programma van maatregelen	14
5.3. Werkwijze en methode	15
5.4. Team en advisering	15
5.5. Selectie van de vondsten en staalname.....	15
Hoofdstuk 2: Assessmentrapport	
1. Gehanteerde methoden, technieken en criteria – observaties en registraties.....	16
1.1. Assessment van vondsten.....	16
1.2. Assessment van sporen, spoorcombinaties en structuren.....	16
1.3. Assessment van de archeologische site – observaties en registraties.....	16
2. Potentieel voor wetenschappelijk onderzoek.....	16
Hoofdstuk 3: Interpretatie van de archeologische site	
1. Landschappelijke ligging	17
2. Opbouw van de site.....	18
3. Beschrijving site.....	22
3.1. Bakstenen structuren in zone 1.....	22
3.2. Bakstenen structuur in zone 2.....	29
3.3. Bakstenen structuren in zone 3	32
3.4. Grote kuil(en) in zone 2.....	35
4. Datering en interpretatie van de site.....	37
4.1. 18 ^{de} eeuwse bebouwing – voor WOII	37
4.2. Bakstenen fundering S1 (zone 2).....	40
4.3. Grote kuilen	41
4.4. Beantwoording onderzoeksvragen.....	43
5. Samenvatting.....	43
6. Bijlages.....	44
7. Bibliografie.....	45
Websites	45

Colofon

Projectcode	2024J154
Titel	Eindverslag Leuven Vaartkomevers werfbegeleiding
auteur	Lisa Van Ransbeeck
Erkend archeoloog	Lisa Van Ransbeeck OE/ERK/Archeoloog/2016/00152
Bounding box in Lambert	X: 173478 Y:175271 X: 173739 Y: 175222
Kadaster	Leuven, Openbaar Domein
Referentieadres	Havenkant
Start werfbegeleiding	30/09/2024
Einde werfbegeleiding	20/02/2025
Depotnummer	D/2026/00466/2

Hoofdstuk 1. Beschrijvend gedeelte

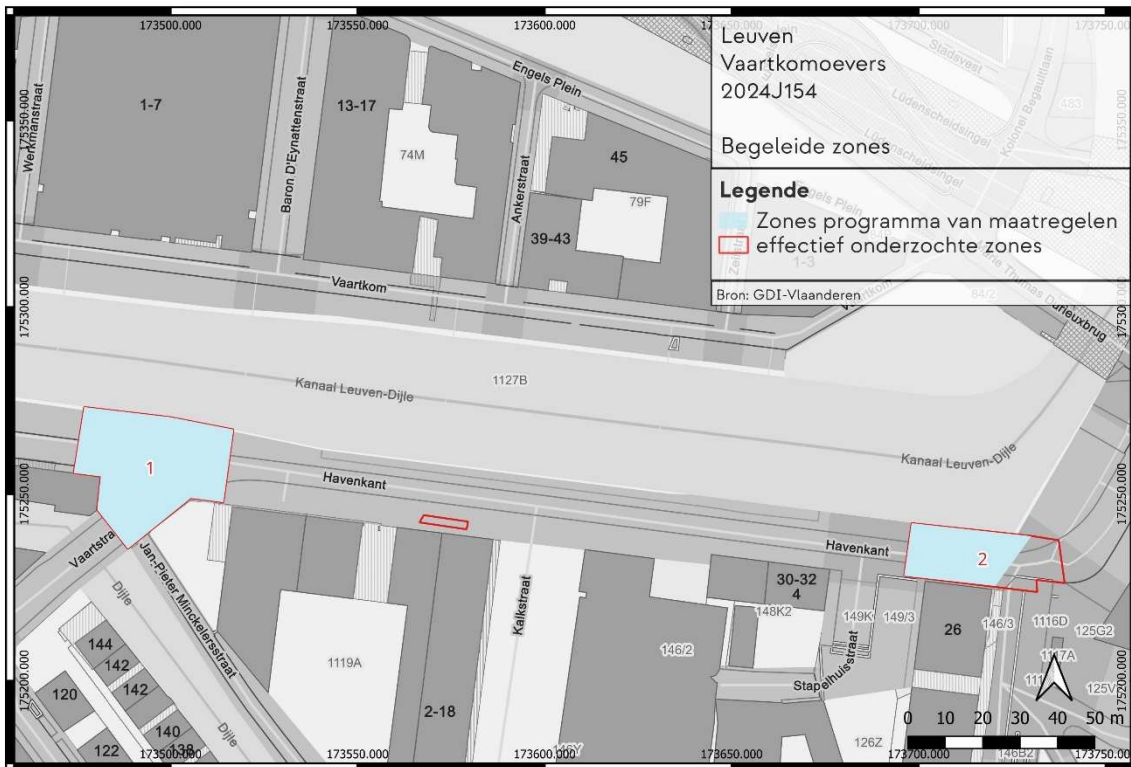
1. Administratieve gegevens

Het projectgebied bevindt zich aan de Vaartkom te Leuven. De werfbegeleidingszones bevinden zich aan de Havenkant, de straat ten zuiden van de Vaartkom, in het noorden van het stadscentrum van Leuven.

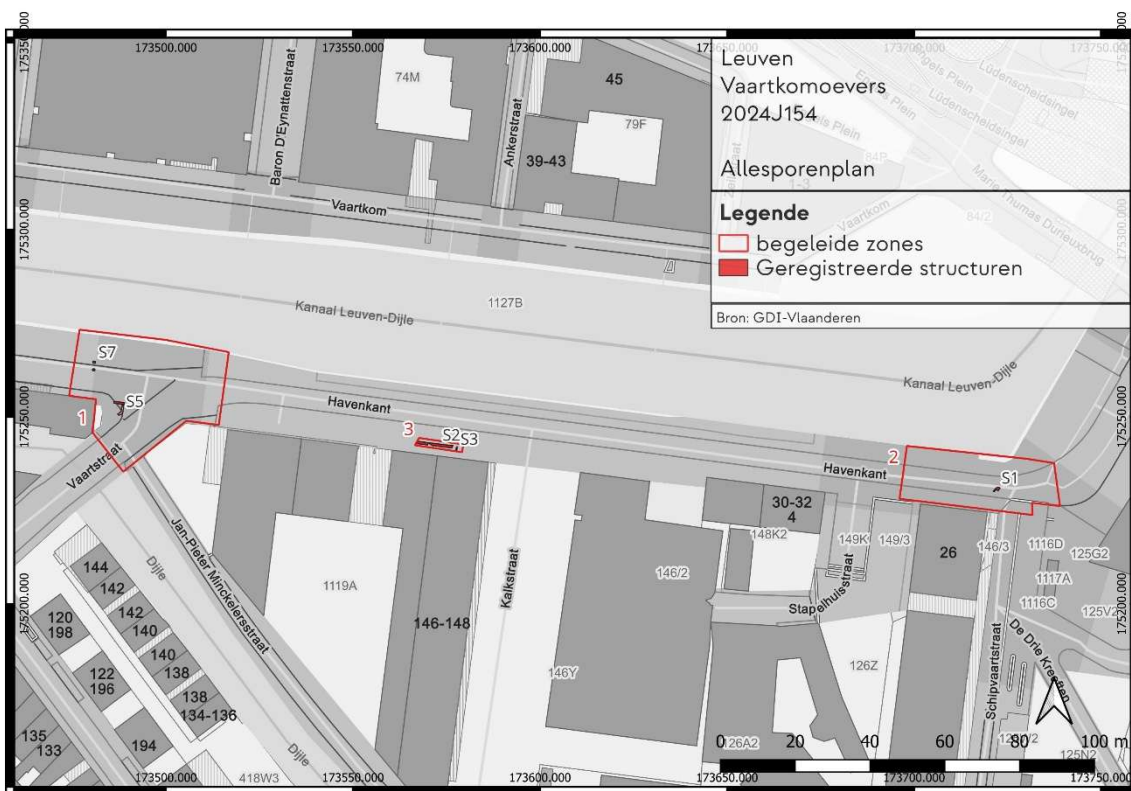
In het programma van maatregelen van de archeologienota en nota werd opgenomen dat twee zones aan de zuidzijde van het project archeologisch begeleid moesten worden bij de rioleringswerken. Het bureauonderzoek had namelijk duidelijk gemaakt dat ter hoogte van deze zones mogelijk nog oude kademuren van de verdwenen Dijlebedding konden worden aangetroffen.

De archeoloog werd ook van enkele vondsten net buiten deze zones op de hoogte gebracht. Er werd beslist om deze vondsten te registeren binnen deze werfbegeleiding en hier geen aparte vondstmelding voor te doen.

De werfbegeleiding werd uitgevoerd in verschillende fases tussen 30 september 2024 en 20 februari 2025. In totaal werd er 8 dagen archeologisch onderzoek uitgevoerd.

Figuur 1: GRB: locatie van de werfbegeleidingszones (© Informatie Vlaanderen).

Figuur 2: Plan 1: Allesporenplan.

2. Archeologische voortraject

Voor het gehele project Vaartkomoevers werd een archeologienota opgesteld in 2023 (ID25397)¹. Hierin werd een proefputtenonderzoek geadviseerd voor de noord- en westkant van het projectgebied en een werfbegeleiding voor twee zones aan de Havenkant (zuidzijde van het projectgebied).

Het proefputtenonderzoek werd uitgevoerd in 2023 en gerapporteerd in nota met ID28768.² Bij dit proefputtenonderzoek werden enkele grootschalige sporen en recentere rioleringsmuren aangetroffen. Er werd geoordeeld dat een eventuele opgraving van de geplande werken aan de noord- en oostkant niet tot kenniswinst zou leiden. Aan de zuidzijde werd de werfbegeleiding van de twee zones hernomen.

3. Historische voorkennis³

De huidige Vaartkom werd gegraven in een gedeelte van de oude bedding van de Dijle, vlakbij de bestaande los- en laadplaats aan de Keizersberg (Figuur 3). Hierbij werd de Keizersberg gedeeltelijk afgegraven en diende de Dijle plaatselijk te worden omgeleid. Ze stroomt als de Nieuwe Dijle via de Twee Waters verder in de richting van Wilsele. Bij de aanleg werd de Vaartkom door twee bruggenhoofden en een draaibrug opgedeeld in een grote en kleine kom (Figuur 6). De Vaartkom zou met Dijlewater bevoorrad worden via een voedingskanaal (de Hond). Dit voedingskanaal loopt ter hoogte van het huidige E. Broosplein. De nieuw aangelegde binnenhaven ging ten koste van de vroegere Werf aan de Vismarkt, vanouds de rivierhaven gelegen aan een Dijle-arm in het historische stadscentrum. Voortaan zou immers de economische rol worden overgenomen door de Vaart en het zwaartepunt van handel en nijverheid zich verplaatsen van het stadscentrum naar deze nieuwe havensite aan de noordoostelijke stadsrand.

Het oorspronkelijk verloop van de Dijle in de omgeving van het plangebied is gekend op basis van de historische kaarten van voor 1750. Omdat deze kaarten niet met meetkundige precisie werden opgemeten is de exacte loop van de Dijle van voor de aanleg van de Vaart niet gekend, maar wel ongeveer vast te stellen. Op de kaarten van Deventer⁴ (16de eeuw) en van Villaret (18de eeuw) staat de oude loop van de Dijle afgebeeld (Figuur 5). Op een kaart uit 1775⁵ is de nieuwe Vaartkom

¹ HELLINX 2023.

² VAN RANSBEECK 2024.

³ Gebaseerd op HELLINX 2023: 40-44.

⁴ [Atlas des villes des Pays-Bas : 73 places levées entre 1550 et 1565 sur les ordres de Charles Quint et de Philippe II] : 47 : [Leuven], Rouselberch, ter Banck, Hever, Parck. - [S.l. : s.n., 1550<1565]. - 1 f. ms. ; 565 x 479 mm. - Titre forgé d'après Van den Gheyn, Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque Royale de Belgique, t. XI, p. 230. - Plan colorié à l'aquarelle, accompagné d'une étiquette avec le nom ms. "Leuven (Prov. Zuid-Brabant) met Rouselberch, ter Banck, Hever enz. ..." suivi de ces mots imprimés: "en omgeving, omstreeks den jare 1550. Plattegrond in kleuren. Origineele tekening van den beroemden Keizerlijken Aardrijks-beschrijver Jac. van Deventer".

⁵ AGR, Cartes et plans N° 1451, Plan d'une partie du bassin du canal de Louvain et de quelques-unes des rues voisines, tant de celles qui existaient, que de celles qui étaient projetées; levé en 1775, pour servir à l'appui d'une requête que les habitants des maisons situées à droite du canal, adressèrent au gouvernement, dans le but de s'opposer au tracé des nouvelles rues, sous prétexte que le terrain près du canal n'était pas assez spacieux pour y placer les munitions dans les temps de guerre. - https://agatha.arch.be/data/images/510/510_0002_000_01451_000/0_0001

afgebeeld, de oude Dijlebedding onder de zuidelijke te bebouwen percelen is met stippellijnen aangeduid (Figuur 6).

De wijk van de Vaartkom kent een zeer specifiek karakter. Historisch is deze gegroeid vanuit een zone voor industrie en bedrijvigheid. In de 18de eeuw kreeg de Vaartkom zijn typische kavelstructuur. Vanaf 1754 werden de terreinen in de Vaartkomzone als bouwgrond beschikbaar gesteld. Er werd geopteerd voor een planmatige aanpak, met aan weerszijden van de haven bouwblokken volgens een dambordpatroon (Figuur 7 en Figuur 8). Door de aansluiting op het historisch centrum is dat aan de stadzijde minder herkenbaar. De parallelle straten tussen de bouwblokken fungeerden als brandgang. De huizen mochten maximum drie bouwlagen tellen en voor de opbouw moest een typeplan gevolgd worden. In de periode tussen 1763 en 1785 zullen ongeveer 38 panden zich vestigen in de Vaartkom, deze getuigden niet alleen van belangrijke handelsactiviteiten, maar ook van het residentiële karakter. Naast grote pakhuizen en handelshuizen van groothandelaars werden ook enkele klein-ambachten zoals brouwerij en zoutziederijen opgericht. Daarnaast zijn ook enkele woonhuizen betrokken door personen met een zelfstandig- of vrij beroep met als resultaat een homogeen urbanistisch-architecturaal verhaal.

De Leuvense Vaartkom was van dergelijke grootte dat zelfs zeeschepen er geregeld binnenvoeren. Onder meer Noors hout, tarwe, zout, rijst, oliekoeken, stokvis, aardappel, steenkool, meststoffen, baksteen, stro, bietenpulp en ledige vaten behoorden tot de aangevoerde goederen. De uitvoer bestond uit onder andere bier, hout, schors, graan, steenkool, zaden, zemelen, plaveien en bouwmaterialen. Door de groeiende handel werd een uitgebreid transportnetwerk noodzakelijk, zo kwam de Aarschotsesteenweg en de uitbreiding van het spoornet met onder meer een spoor langs de Vaartkom en het station Leuven-Kom. In 1873 komt er ook een paardentram, die het station met het stadscentrum moest verbinden. De voortschrijdende industrialisering vanaf de tweede helft van de 19de eeuw gaat ook gepaard met het progressief aanpassen, verbouwen of uitbreiden van het bestaande gebouwenbestand. Door hun schaalvergrotenende en eigentijdse vormgeving kwamen de nieuwe bouwwerken in contrast te staan met de oorspronkelijke gebouwen.

Tijdens de twee wereldoorlogen kreeg de stad het zwaar te verduren (Figuur 9). Na een eerste schade door brand in 1940, werd de buurt, met voornamelijk de Vaartkom en de stationsomgeving, bij de geallieerde luchtaanvallen van mei 1944, zwaar getroffen. Haveninstallaties en bedrijven werden voor het merendeel vernield of in ruïnes herschapen. Slechts één 18de-eeuws woon- en pakhuis, het huidige nr. 30-32, bleef gespaard. Het is niet duidelijk of, in welke mate en tot op welke diepte de bombardementen uit 1940 en 1944 ook schade toebrachten in de bodem, en eventueel daarin aanwezige archeologische resten. Het is evenmin duidelijk of er in het projectgebied nog niet ontplofte oorlogsmunitie aanwezig is. De wederopbouw, die onmiddellijk van start ging, zou duren tot eind jaren 1950. Die heropbouw van de Vaartkom stond volledig in het teken van de industriële schaalvergroting, Brouwerij Artois bleek hier de grote katalysator. Aan de Havenkant kwam een groot complex van brouwerij Artois ten westen van de Vaartstraat in de jaren 1944-1950 (Figuur 10). Aan de oostkant van de Vaartstraat werd de gemeentelijke brandweerkazerne gebouwd in 1968⁶, met ten oosten ervan nog silo's van brouwerij Artois (Figuur 11). De kazerne werd afgebroken in 2018, de silo's staan leeg, maar staan er nog. Daarnaast bevindt zich het bewaarde 18de eeuwse woon- en pakhuis. Vanaf de 2de helft van de 20ste eeuw begint de locatie zijn positie als economisch knooppunt te verliezen. Tijdens de laatste decennia heeft de Vaart steeds meer aan belang ingeboet

⁶ Geeraerts, Vloebergs, Pira, Alen (Eds) 2023: 18.

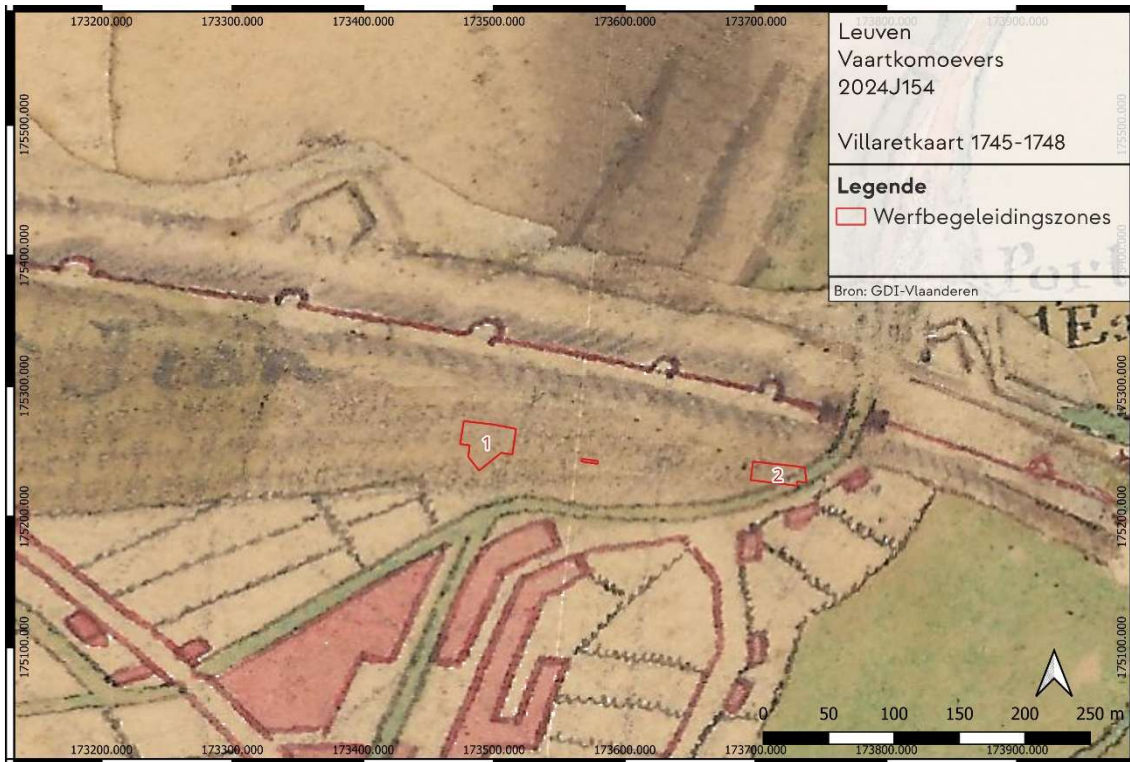
en is de Vaartkom nog hoofdzakelijk gaan fungeren als aanleghaven voor binnenvaart- en plezierschepen.

Figuur 3: 17de eeuwse prent met zicht op de Keizersberg en de loop van de Dijle vanuit de stad. De houtstapels markeren start van de Vaartstraat (toen Koestraat) (bron: Cockx & Huybens 2003: 1).

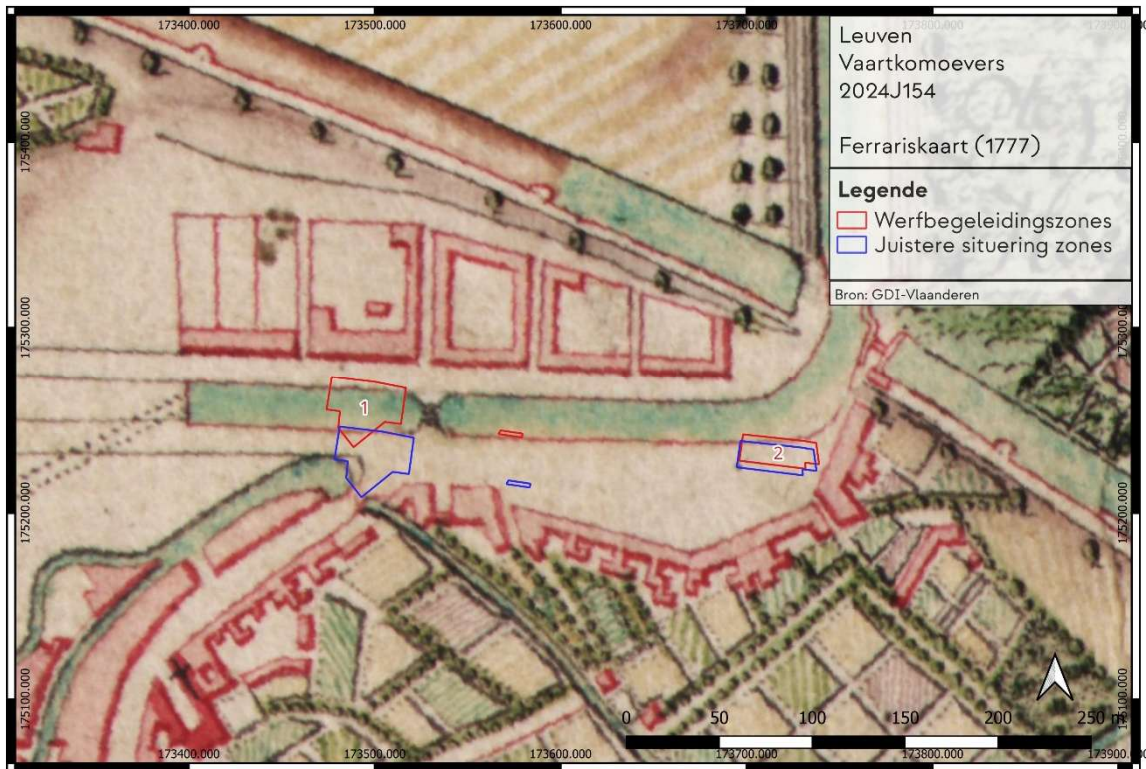
Figuur 4: Detail van de kaart van Deventer (1550-1565) met ruwe situering van project Vaartkomoevers (bron: KBR).

Figuur 5: Villaretkaart met situering van de werfbegeleiding.

Figuur 6: Plan van 1775 met Vaartkom en oude Dijlebedding (stippellijn) en de onderzochte zones (bron: Rijksarchief – Kaarten en Plannen N°1451).

Figuur 7: Ferrariskaart (1777).

Figuur 8: Primitief kadaster van 1813 met werfbegeleidingszones.

Figuur 9: Vaartkom voor WOII ter hoogte van de overgang tussen de twee kommen met zicht op de Vaartstraat (bron: Stadsarchief).

Figuur 10: Vaartkom ca. 1950 met de Artois gebouwen op de hoek met de Vaarstraat (bron: Stadsarchief Leuven).

Figuur 11: Brandweerkazerne voor de afbraak in 2018 met daarachter de hoge oude silo's van brouwerij Artois (© Vertommen, Het Laatste Nieuws).

4. Onderzoeksopdracht

4.1. Doelstelling en vraagstellingen

Het doel van het onderzoek is het registreren van de bedreigde archeologische resten binnen de afgebakende zones. Omwille van de technische uitvoerwijze van de werken, gebeurt dit onderzoek als een werfbegeleiding.

De vraagstelling die hieraan gekoppeld wordt:

Werd de Gedempte Dijle-arm aangetroffen? Of zijn er gerelateerde resten gevonden? Kan er meer verteld worden over de Gebruiks- en dempingsfasen of eventuele aanwezig vondstmateriaal?

5. Werkwijze en opgravingsstrategie

5.1. Voorgestelde programma van maatregelen

In de archeologienota⁷ werd de specifieke methodologie als volgt verwoord:

Het archeologisch onderzoek bestaat uit een begeleiding van de geplande bodemingrepen binnen twee zones met een oppervlakte van ca. 1.400 m². Omdat de werfbegeleiding specifiek tot doel heeft de gedempte Dijle-arm met eventuele kademuren en andere gerelateerde sporen te onderzoeken, moet mogelijk niet de volledige advieszone onderzocht worden.

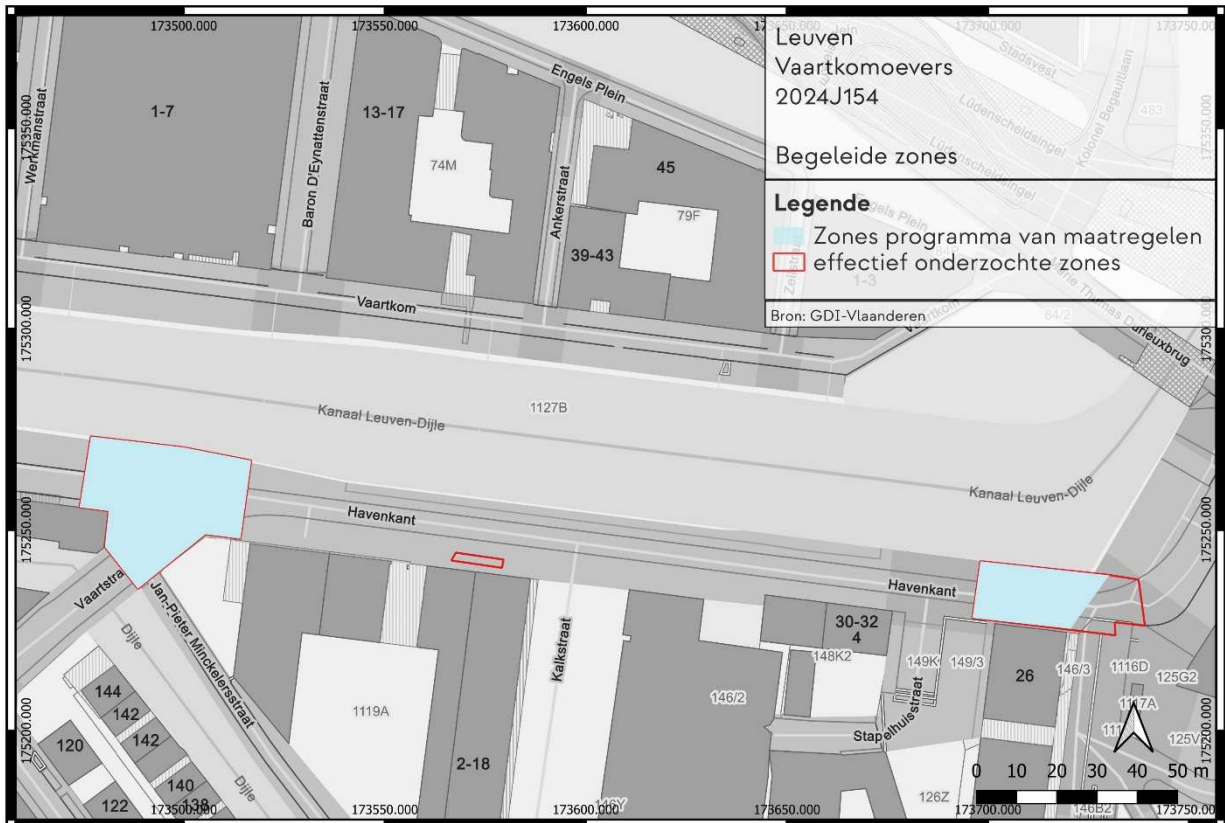
Een deel van deze ingrepenzone zou eventueel vrijgesteld kunnen worden van archeologische begeleiding als bij de uitvoering van de werken de gedempte Dijle en/of een kademuur wordt aangetroffen en met zekerheid kan aangegeven worden dat in de andere zones hiervan geen archeologisch relevante waarden meer aanwezig kunnen zijn. Anderzijds kan een zone ook vrijgesteld worden indien blijkt dat het bodemarchief grootschalig en tot op de nieuwe verstoringsdiepte reeds verstoord is. Dit kan pas bepaald worden gedurende de uitvoering van het onderzoek. Een (her)evaluatie en aanpassing van de contour van de impactzones is dus, mits voldoende onderbouwing, tijdens het onderzoek mogelijk.

5.2. Afwijkingen op voorgestelde programma van maatregelen

Zone 1 en Zone 2 werden archeologisch begeleid. Zone 2 werd tijdens de werf iets ruimer begeleid, omdat er zich een structuur op de grens bevond, maar hier werden geen extra sporen aangetroffen (Figuur 12).

Tussen zone 1 en zone 2 werden nog enkele funderingen aangetroffen, de veldwerkleider werd op de hoogte gebracht en deze funderingen werden ook archeologisch geregistreerd (Figuur 12). De locatie van deze funderingen werd zone 3 genoemd.

⁷ HELLINX 2023 PVM: 23.

Figuur 12: Confrontatie van de zones uit het programma van maatregelen en de effectief onderzochte zones.

5.3. Werkwijze en methode

De werfbegeleiding van de zones stond ingepland bij de aannemer en de veldwerkleider was hiervan op de hoogte. De veldwerkleider volgde deze werken op. Binnen deze zone werden de geplande ingrepen meer laagsgewijs afgegraven en de veldwerkleider bepaalde de diepte van de vlakken indien nodig.

Bij de diepere rioleringswerken konden de profielen slechts summier geregistreerd worden door de onveilige dieptes.

Bij de nutsleidingsleuf konden geen profielen geregistreerd worden door de smalle, sterk verstoorte sleuven.

De muren die werden aangetroffen en onder de weggoffer zouden komen te liggen, konden niet over de volledige diepte worden onderzocht. Deze bleven in situ bewaard.

5.4. Team en advisering

Het onderzoek werd uitgevoerd door veldwerkleider en erkend archeoloog Lisa Van Ransbeeck en assistent-archeoloog Raf Trommelmans. Omdat het om een werfbegeleiding ging en beperktere registraties hierbij volstaan, werd geen aardkundige bij het onderzoek betrokken.

5.5. Selectie van de vondsten en staalname

Tijdens het veldwerk werden geen vondsten aangetroffen en geen stalen genomen.

Hoofdstuk 2: Assessmentrapport

1. Gehanteerde methoden, technieken en criteria – observaties en registraties

1.1. Assessment van vondsten

Niet van toepassing. Er werden geen vondsten ingezameld.

1.2. Assessment van sporen, spoorcombinaties en structuren

De aangetroffen structuren werden geëvalueerd op hun bouwwijze en afgezet tegen de historische plannen, om een beeld te krijgen van welke structuren archeologisch meer relevant zijn en welke eerder resten van recentere (19de-eeuwse (?)) rioleringswerken zijn.

1.3. Assessment van de archeologische site – observaties en registraties

Het assessment van de archeologische site bestaat uit een inschatting van de bewaringstoestand, het chronologisch kader en de functionele of culturele interpretatie. De ruimtelijke verdeling van de sporen wordt geïnterpreteerd. Het assessment integreert tevens alle informatie over het historische, landschappelijke en archeologisch kader van de archeologische site.

Er werden enkele bakstenen structuren aangetroffen, mogelijk zijn sommige structuren delen van de kademuren van de Dijle van voor de aanleg van de Vaart en kunnen andere delen eerder gelinkt worden aan de geschiedenis van de Vaart.

De clusters met veel verbrande leem werden ook aangetroffen bij de proefputten. Deze worden nog eens extra bekeken om hun eventuele functie te achterhalen.

2. Potentieel voor wetenschappelijk onderzoek

De archeologisch site bestaat uit fragmenten van bakstenen structuren die gelinkt kunnen worden aan de bouwhistorie van de Vaartkom, maar door het fragmentaire karakter van de structuren dragen ze weinig bij aan de kennis van dit stuk van Leuven en is er weinig potentieel voor wetenschappelijk onderzoek.

Hoofdstuk 3: Interpretatie van de archeologische site

1. Landschappelijke ligging

De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen + 15 en + 60 m TAW (Figuur 13). De laagste waarden worden ter hoogte van de beekdal van de Dijle bereikt. De hoogste waarden bevinden zich ter hoogte van de rug ten westen van het terrein, Keizersberg, dit maakt deel uit van het Glacis van Okkerzeel. Het wegdek van de Havenkant daalt licht van +18,80m TAW in zone 1 naar +18,40m TAW in zone 2. Het noordelijk stuk van de Vaartstraat ligt op ca. 19,50m TAW.⁸

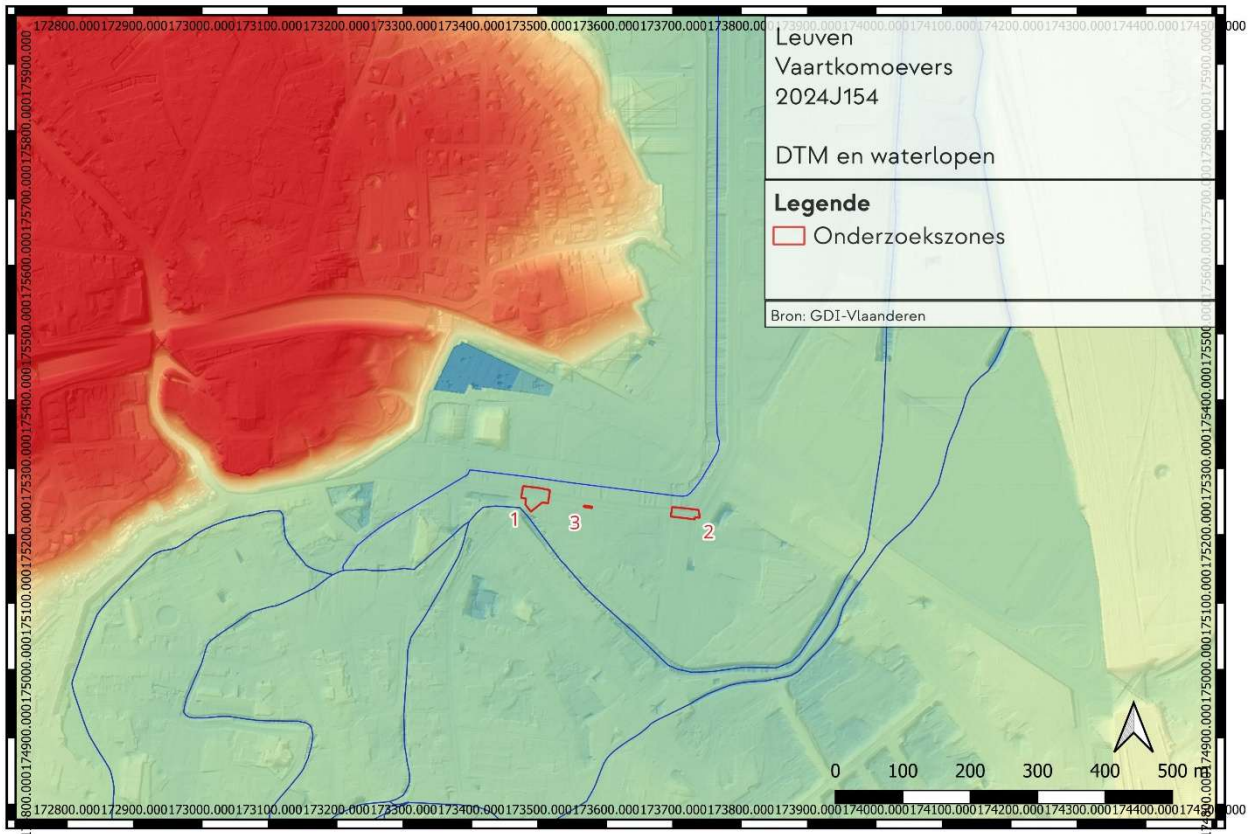
In de omgeving stromen verschillende waterlopen. Ten noorden van de zones is het Kanaal Leuven-Dijle (Vaartkom) aanwezig, dit werd in de 18de eeuw uitgegraven. De Dijle kronkelt ten oosten en zuiden van het projectgebied. Een oude, gedempte Dijle-arm bevindt zich in het zuiden van de zones. Hydrografisch gezien maken deze rivieren deel uit van het Scheldebekken.⁹

Bij het proefputtenonderzoek werd vastgesteld dat de natuurlijke bodem bestaat uit alluviale kleiige lagen met fijne bandjes organisch materiaal ter hoogte van plekken waar de Dijle ooit stroomde en een zandig lemige C-horizont met reductieverschijnselen buiten de Dijlebedding. De diepte van de natuurlijke bodem varieerde van meer dan 2m onder maaiveld tot ca. 1m onder maaiveld. Daarboven bevonden zich antropogene pakketten die als ophogingslagen geïnterpreteerd werden. Helemaal bovenaan lagen recente gele en donkere nivelleringslagen die gelinkt kunnen worden aan de heraanleg van de Vaartkom in de jaren 1998-2000.¹⁰

⁸ Hellinx 2023: 25.

⁹ Hellinx 2023: 25.

¹⁰ Van Ransbeeck 2024: 26.

Figuur 13: DTM en waterlopen met onderzoekszones.

2. Opbouw van de site

Ter hoogte van zone 1 en tussen zone 1 en 2 (zone 3) werden enkel fragmenten van muurfunderingen opgetekend onder een pakket van ca. 40-60cm straatanaleg. Ofwel werden ze geregistreerd in smalle sleuf ofwel konden ze enkel ondiep onderzocht worden omdat de resten in situ bewaard bleven. Op deze locaties konden naast de muurfunderingen enkel verstoorde lagen (door nutsleidingen) waargenomen worden (Figuur 14). Eén mogelijk insteek, S4, werd opgemeten bij muur S2. Deze was uitgegraven in een grijzig groene antropogene zandlaag. Door het kleine putje kan hier niet meer over gezegd worden.

Figuur 14: Muurfundering S7 in zone 1 met aan weerszijden verschillende geroerde, verstoorde lagen.

Figuur 15: Puinig gevulde insteek S4 in de grijzig groene antropogene zandlaag onderaan in de coupe.

In zone 2 werden de diepe rioleringswerken archeologisch begeleid. Een totaalprofiel kon niet geregistreerd worden door de aard van de werken en in functie van de veiligheid. Hier was centraal al een groot deel van de bodemopbouw vernield door de aanwezige riolering. Enkel aan weerskanten van de bestaande riolering kon nog bodemopbouw waargenomen worden tot ca 2m onder maaiveld. Op ca. 2m onder maaiveld werd een lichtgelig bruine zandleem met reductievlekken zichtbaar (Figuur 16). Dit werd eerst aanzien als de natuurlijke bodemopbouw, maar hierin zijn nog steeds zo nu en dan een baksteen of houtskoolspikkels aanwezig. Mogelijk gaat het om aanwezige verstoringen, ophogingslagen, dempingslagen van de Dijle en/of enkele oudere grote kuilen. Naarmate de werfbegeleiding opschoof naar het oosten werden de reductieverschijnselen algemener en werden de waargenomen pakketten eerder donkerblauw, zwart en kleiiger (Figuur 17). Maar een echte grens tussen de pakketten kon door de aard van de werken niet afgebakend worden. Muurfundering S1 werd geregistreerd in donkere, gereduceerde, zandig kleiige antropogene pakketten.

Figuur 16: Noordprofiel in zone 2 met grote antropogene kuilen met onderaan baksteenbrokken. Net daaronder en in vlak is de zandlemige C-horizont met enkele reductieverschijnselen (blauwe vlekken) zichtbaar.

Figuur 17: Zone 2: Noordprofiel, meer naar het oosten worden de reductieverschijnselen algemener, de grond wordt kleiiger en donkerblauw, zwart.

Figuur 18: Antropogene, zwartig blauwig en groenig blauwige pakketten in het zuidprofiel van zone 2.

3. Beschrijving site

3.1. Bakstenen structuren in zone 1

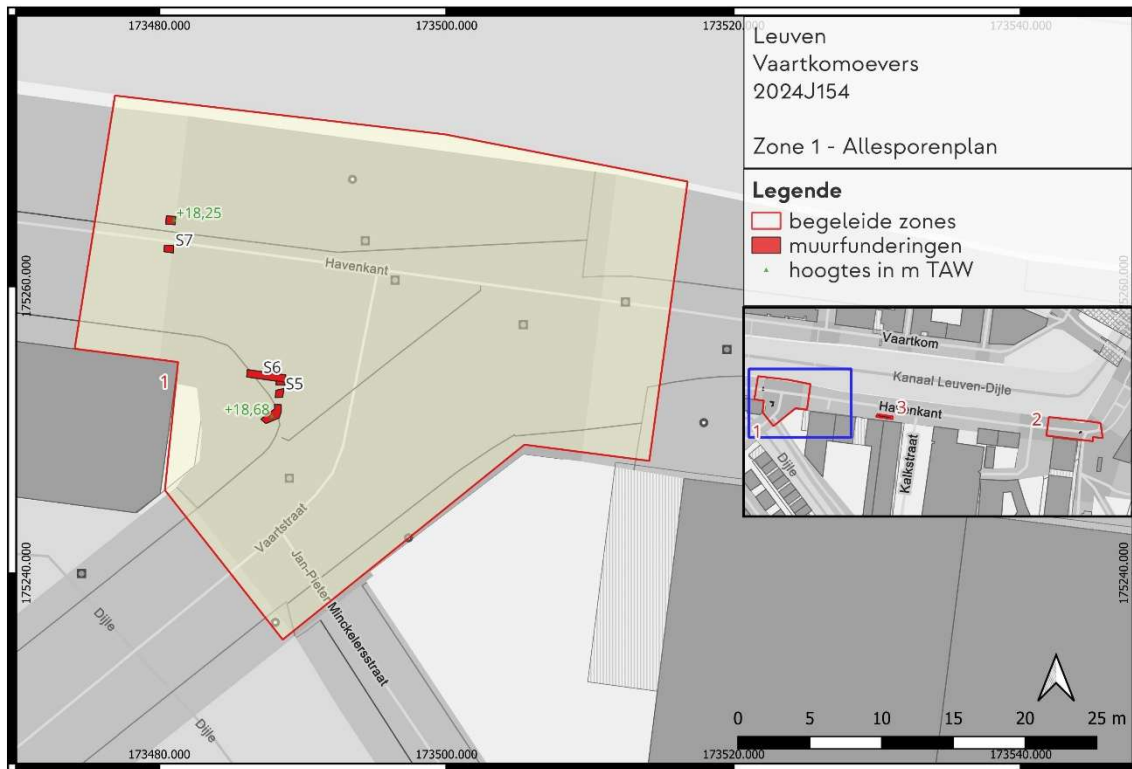
In zone 1 werden bakstenen structuur S5, S6 en S7 aangetroffen (Plan 2 - Figuur 19).

S5 was een muur met een zuidwest – noordoostoriëntatie en bakstenen met een formaat van 26x12x6cm en een vrij zachte lichtgele kalkmortel. De muur maakte een hoek richting noorden, maar was daar net uitgebroken. Aan de overkant van de sleuf, kon onder de bundels nutsleidingen het vervolg van de muur richting noorden gevolgd worden (Figuur 20). Aan de noordzijde was muur S5 vanaf de uitsprong bepleisterd. De witte bepleistering was op sommige plaatsen eerder lichtblauw. Twee kleine holtes en één grotere holte waren zichtbaar in de bepleistering, net als enkele ijzeren uitsteeksels (Figuur 22). Deze muur werd gefotografeerd en opgetekend. Door een technische fout zijn de archeologisch foto's van de schoongemaakte muur verloren gegaan, enkel de foto's van tijdens de nutsleidingswerken zijn nog beschikbaar (Figuur 20 - Figuur 21).

S6 werd maanden later aangetroffen bij een andere fase van de werken. Het gaat om een west-oostgerichte muur in lijn met de huidige rooilijn met hetzelfde baksteenformaat als S5 (Figuur 24). De muur maakte een hoek richting zuiden, deze was grotendeels verstoord (Figuur 23).

Als S5 en S6 op plan werden geplaatst werd duidelijk dat ze samen tot één structuur behoren (Figuur 19). Door de bepleistering lijkt het om de muren van een kelder te gaan.

In het westen van zone 1 werd een noord-zuidgerichte muurfundering, S7, aangetroffen. Deze fundering was doorsneden door de bestaande riolering. De fundering was opgebouwd uit bakstenen van 26x12x6cm en een vrij harde grijzig witte kalkmortel. De fundering was minstens 1m diep bewaard (tot +17,24m TAW), mogelijk dieper (Figuur 25 - Figuur 28).

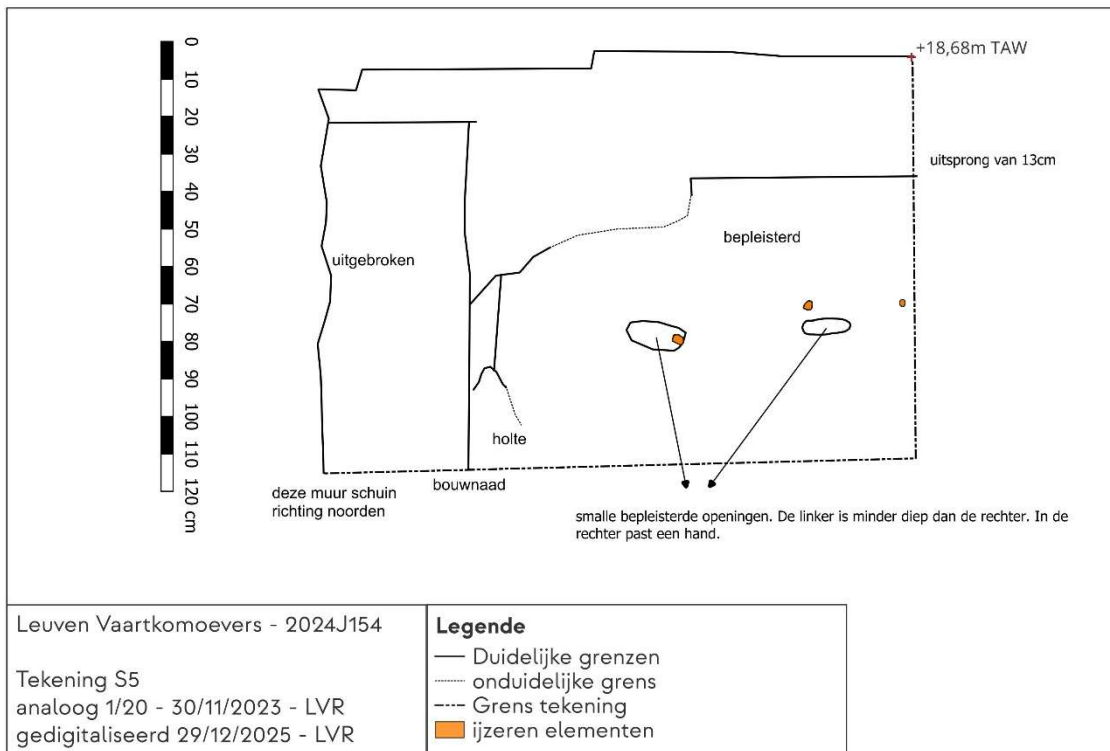
Figuur 19: Plan 2: Allesporenplan zone 1.

Figuur 20: foto van S5 (wit omcirkeld) tijdens de nutsleidingswerken. Foto vanuit het oosten.

Figuur 21: Foto vanuit het westen; S5 vooraan op de foto: het bruinoranje zand kleeft tegen de bepleistering.

Figuur 22: Tekening van de noordkant van S5.

Figuur 23: Foto van S6 vanuit het oosten met hoek richting zuiden en de versterking.

Figuur 24: S6 in lijn met de huidige rooilijn. Foto vanuit het oosten.

Figuur 25: S7 haaks op de vaartkom, doorsneden door bestaande riolering.

Figuur 26: Detail van zuidelijke deel van S7.

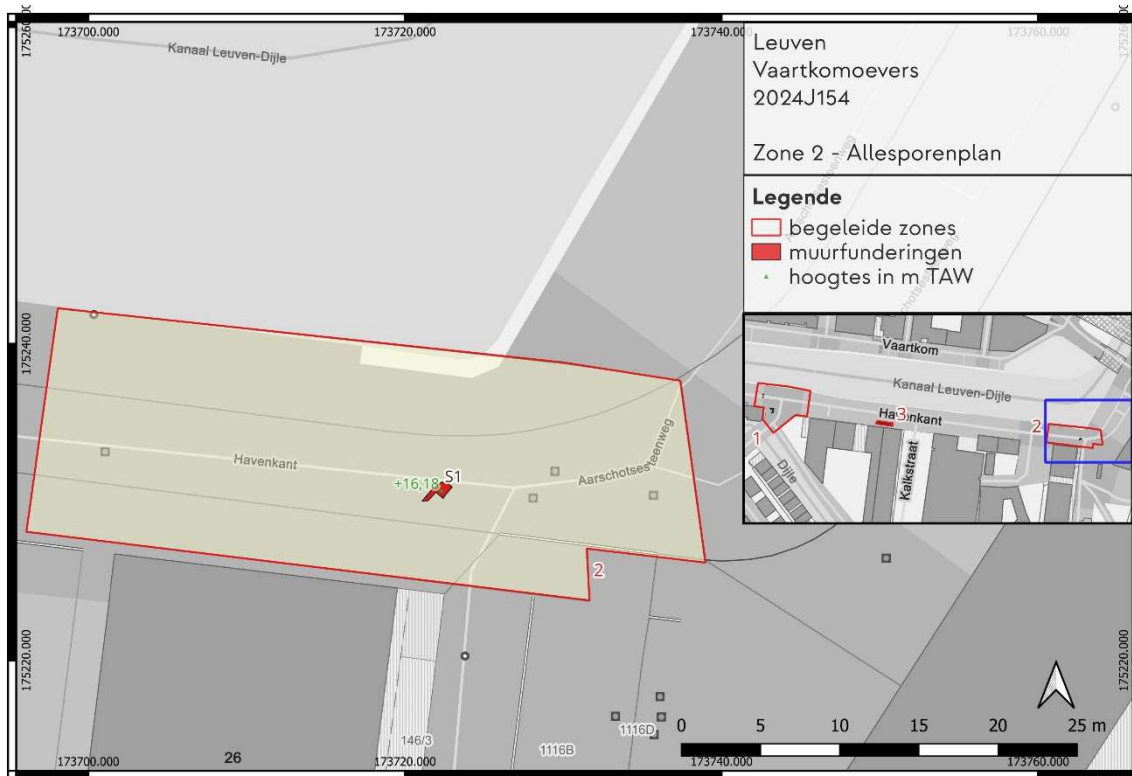
Figuur 27: Detail van noordelijke deel van S7.

Figuur 28: Noordelijk deel van S7 na uithalen bestaande riolering.

3.2. Bakstenen structuur in zone 2

In zone 2 werd een fragment van een bakstenen structuur, S1, geregistreerd tijdens de werfbegeleiding (Plan 3 -Figuur 29). Het fragment was opgebouwd uit bakstenen van 26x12x6cm en een lichtgroene kalkmortel. De fundering vertoonde een insprong aan oostzijde, liep niet verder aan oost- en noordzijde en was uitgebroken of brokkelig gefundeerd aan de westkant (Figuur 30 - Figuur 31). De fundering zat net onder de aan te leggen riolering en kon in situ bewaard blijven.

Figuur 29: Plan 3: Allesporenplan zone 2.

Figuur 30: S1 in zone 2.

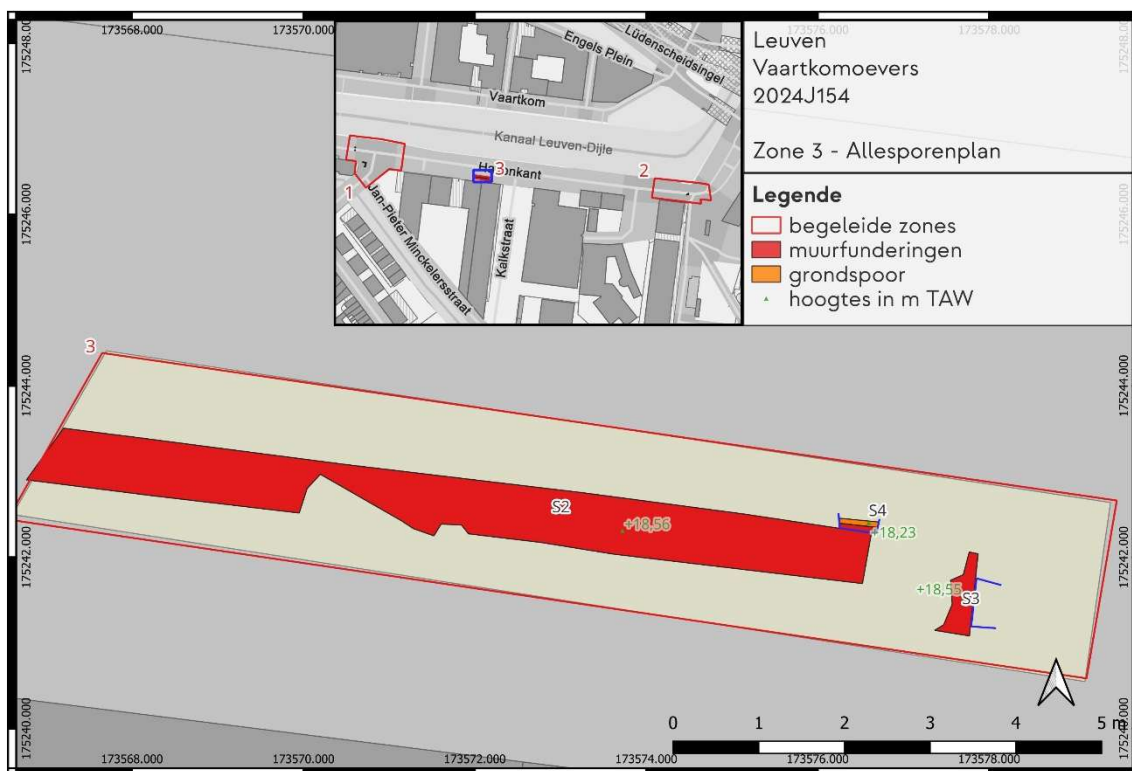
Figuur 31: Bovenaanzicht van S1.

Figuur 32: In situ bewaring van S1. De fundering werd bedekt met geotextiel (onder de voeten van de persoon links op de foto), waarop de stabiliserende buffer van de riolering werd aangebracht.

3.3. Bakstenen structuren in zone 3

In zone 3 werd een lange oost-westgerichte fundering aangetroffen, S2, op zo'n 3m van de huidige rooilijn (Plan 4- Figuur 33, Figuur 34). De fundering was opgebouwd uit bakstenen van 26x12x6cm en een zachte gele kalkmortel en uit stukken met een hardere witte kalkmortel. De fundering was op verschillende plaatsen doorbroken voor recentere huisaansluitingen. Een noord-zuidgerichte muur S3, maakte vermoedelijk een hoek met S2. De plaats waar ze elkaar raakten was verstoord door een huisaansluiting (Figuur 35). Aan de noordzijde van S2 werd een vertanding van de fundering zichtbaar en de insteek (S4) van de muur (Figuur 36 & Figuur 37). De verstoring van de werken ging niet dieper dan het vlak waarin S2 en S3 werden geregistreerd, de funderingen en insteek konden dus in situ bewaard worden en werden niet verder onderzocht.

Figuur 33: Plan 4: Allesporenplan zone 3.

Figuur 34: Foto van S2 vanuit het westen.

Figuur 35: S2 en S3 vanuit het zuiden met een verstoring ertussen.

Figuur 36: detail van S2 in coupe, de vertanding en de puinige vulling van de insteek zijn zichtbaar.

Figuur 37: Vertanding en insteek van S2.

3.4. Grote kuil(en) in zone 2

Bij de werfbegeleiding in zone 2 werd de ongeroerde bodem op meer dan 2m diepte waargenomen. Er kon geen gedetailleerd profiel opgekuist en geregistreerd worden omwille van de veiligheid. In het noordprofiel in zone 2 werden delen van een grote kuil (of kuilen) waargenomen (Figuur 38 & Figuur 39). Aan de overzijde, in het zuidprofiel, werd ook een grote kuil waargenomen. Door de aanwezige verstoring centraal in de sleuf door de bestaande riolering, was de relatie tussen beide kuilen niet te achterhalen. De kuil in het zuidprofiel was opgevuld, met brokken houtskool, baksteen en verbrande leem (Figuur 40 & Figuur 41).

Figuur 38: Noordprofiel van zone 2 met onderaan in de kuil brokken baksteen.

Figuur 39: Detail van de onderzijde van de kuil(en): er zijn twee uitgravingen of één grote kuil met zeer onregelmatige bodem zichtbaar. De laag waarin deze uitgegraven werden is nog steeds antropogeen.

Figuur 40: zone 2 zuidprofiel: grote kuil met baksteenbrokken, houtskool en verbrande leem.

Figuur 41: Detail van de kuil uit het zuidprofiel.

4. Datering en interpretatie van de site

4.1. 18de eeuwse bebouwing – voor WOII

Het grootste deel van de aangetroffen bakstenen structuren lijkt van voor WOII te zijn. Mogelijk gaat deze bebouwing terug tot het begin van de bebouwing rondom de vaartkom van eind 18de eeuw- begin 19de eeuw.

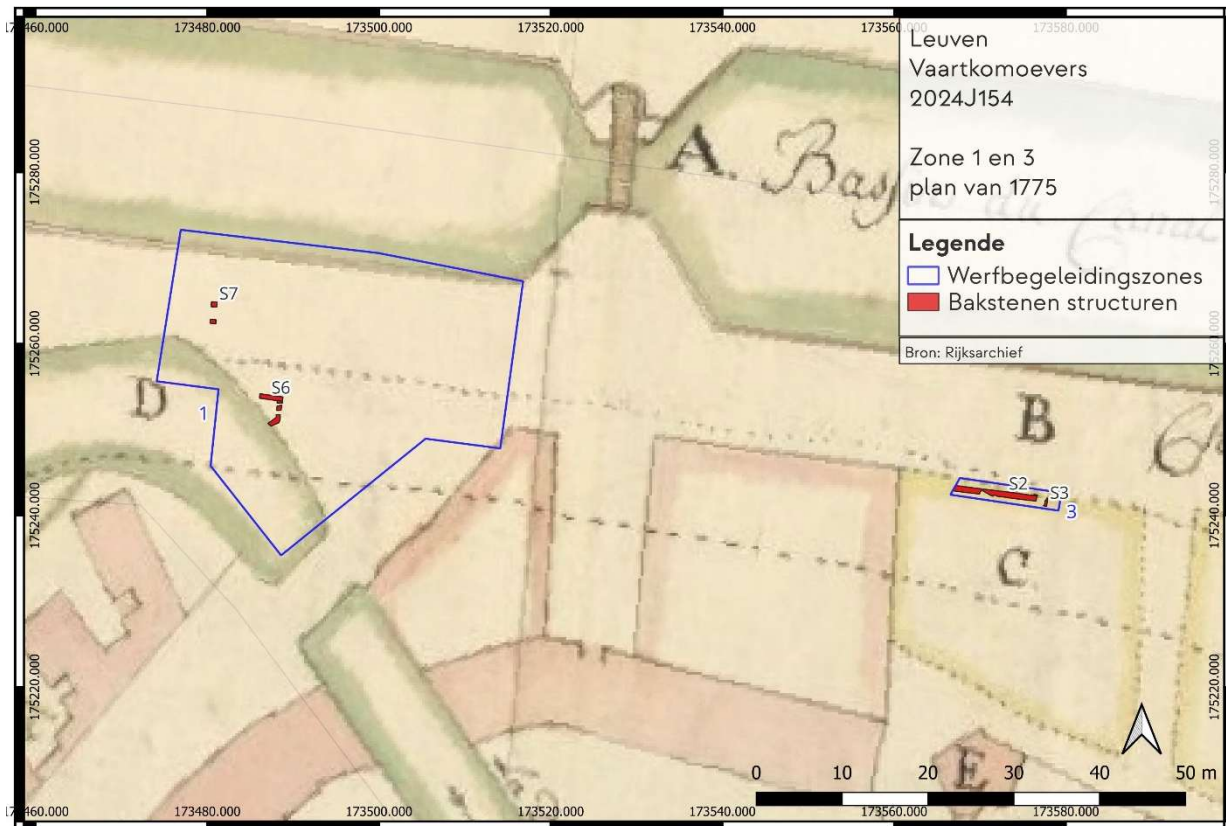
Als S5 en S6 op de hoek met de Vaartstraat op het plan van 1813 (Figuur 1) geplaatst worden, komen ze qua vorm en oriëntatie overeen met de muren van het hoekhuis met de Vaartstraat (Figuur 43). Het feit dat ze niet perfect samenvallen met het plan ligt aan het georefereren van het plan, dat niet nauwkeuriger kon. S5 en S6 vormen de keldermuren van dit hoekhuis, dit wordt bevestigd door de bepleistering op de noordkant van S5.

Figuur 42: Bakstenen structuren van zone 1 en 3 geprojecteerd op kadaster van 1813.

Figuur 43: Foto van de Vaartkom met het hoekhuis aan de Vaartstraat (bron: Stadsarchief Leuven).

Figuur 44: Bakstenen structuren van zone 1 en 3 geprojecteerd op kadaster van 1775.

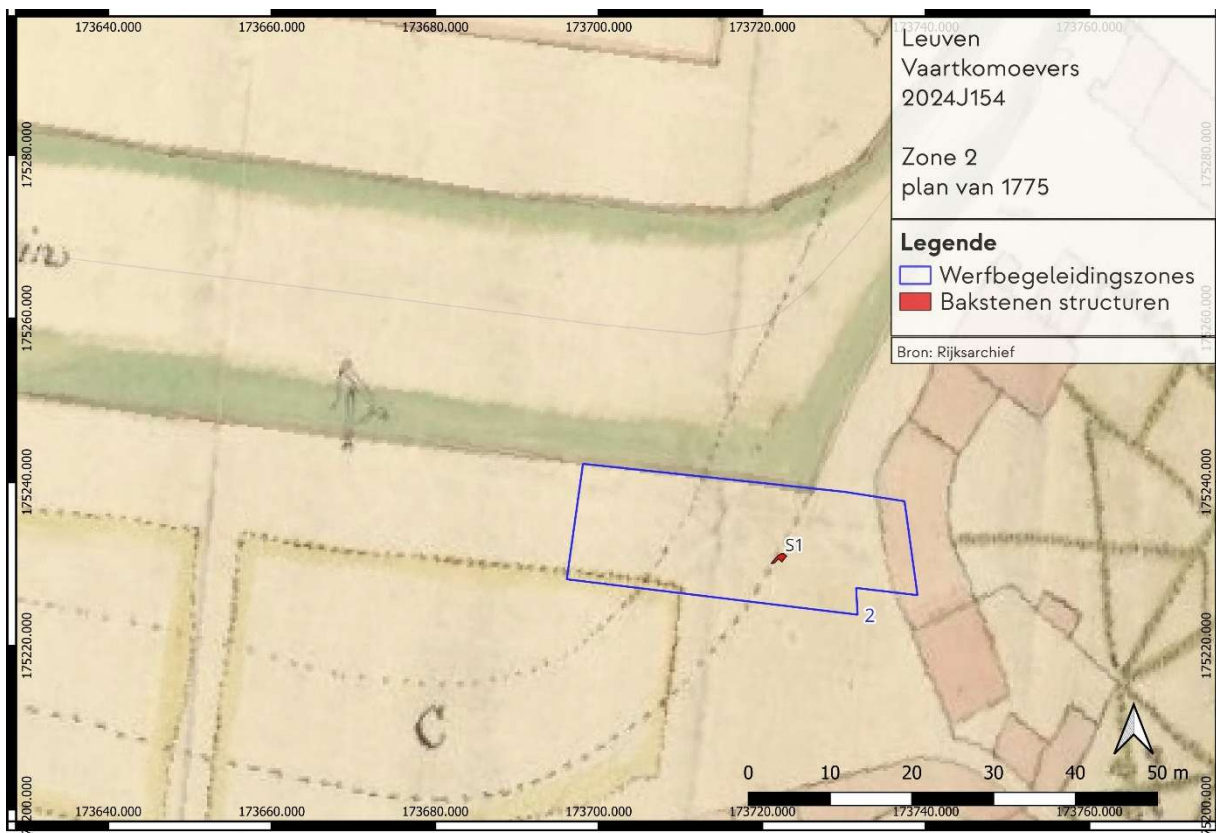
S2 en S3 vormen waarschijnlijk een hoek ook al was de relatie tussen beide funderingen verstoord. Deze funderingen lijken op het plan van 1813 (Figuur 42) samen te vallen met de hoek van een gebouw langsheen de Vaartkom (huidige Havenkant). Op de kaart van 1775 is te zien dat de toenmalige rooilijn op deze plek ongeveer gelijk met de oude Dijlebedding werd gelegd (Figuur 44: stippellijn is voormalige Dijlebedding). Toch moet S2 als fundering van bebouwing geïnterpreteerd worden en niet als een deel van de oude kademuur van de Dijle. In 2020 werd bij de opgraving ten zuidwesten van S2 een stuk van de zuidelijke kademuur aangetroffen op een diepte van meer dan 1,5m onder maaiveld, onder bakstenen (kelder)muren van de 18de-19de eeuwse bebouwing aan de Vaart. De kademuur was 120cm breed en aan de noordzijde (rivierzijde) afgewerkt met een parement van natuursteen en baksteen. Aan de zuidzijde was deze slordige afgewerkt, maar er was geen vertanding zichtbaar.¹¹ S2 is hoger bewaard en fundamenteel anders opgebouwd dan de kademuur: slechts 63cm breed, volledig opgebouwd uit baksteen en met een proper afgewerkte vertanding aan noordzijde. S2 kan dus niet geïnterpreteerd worden als een deel van de kademuur.

De noordzuidgerichte muur S7 valt op de kaart van 1775 en 1813 in het midden van de weg en kan niet gelinkt worden aan structuren afgebeeld op deze kaarten. De interpretatie hiervan blijft onduidelijk. Op basis van de locatie langs de Vaart is het mogelijk de fundering van een laadlosstructuur. Op de kaarten en foto's wordt er op die plek zo'n infrastructuur niet afgebeeld. Op de kaarten ontbreken de meeste van deze infrastructuren, maar op de foto's zijn deze wel te zien, zo was er wel één aanwezig iets meer naar het noordoosten (Figuur 43). Uiteraard is het mogelijk dat deze uit een periode van voor de fotografie stamt. Een structuur van voor de uitgraving van de Vaart kan ook niet uitgesloten worden, maar kan niet gelinkt worden aan de bestaande cartografische bronnen.

¹¹ Vander Ginst 2022: 71-75.

4.2. Bakstenen fundering S1 (zone 2)

De bakstenen fundering in zone 2 lijkt een fragment van een hoek te zijn omdat de noord- en oostgrens echte grenzen zijn. Van de westgrens is dat niet duidelijk, maar ook daar lijkt het om een grens te gaan, waardoor de structuur enkel in zuidelijke richting verder lijkt te lopen. De vormgeving doet nog het meest denken aan een fragment van een citerne of rioleringsput uit de 19de of 20ste eeuw. Als de structuur op de kaart van 1775 wordt geprojecteerd, valt op dat deze exact op de lijn van de oude Dijlebedding ligt (Figuur 45). Maar vorm en opbouw lijken niet op wat bij een kademuur verwacht wordt, de brokkelige fundering zou men dan aan de andere zijde verwachten. Het is niet uitgesloten dat de structuur wel met de kade infrastructuur van de oude Dijlebedding te maken heeft. Of met de latere haveninfrastructuur aan de Vaart. Besluitend kan gesteld worden dat het fragment te klein en onregelmatig is om een gedegen interpretatie van te geven.

Figuur 45: Bakstenen structuur S1 op kaart van 1775.

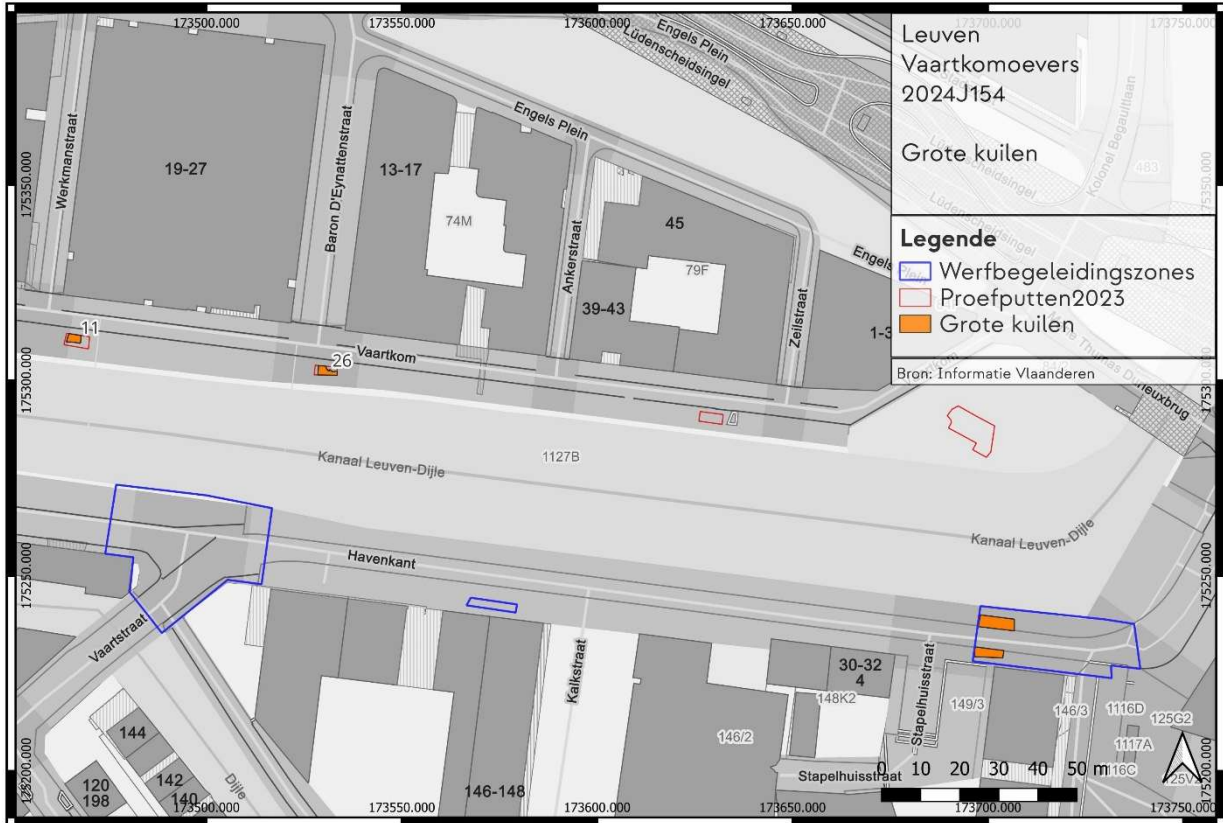
Figuur 46: Bakstenen structuur S1 op kadaster van 1813.

4.3. Grote kuilen

In het noord- en zuidprofiel van zone 2 werden grote kuilen waargenomen (Figuur 38 - Figuur 42). De vulling en grootte van de kuilen kan vergeleken worden met enkele kuilen aangetroffen bij het proefsleuvenonderzoek ten noorden van de Vaartkom.

In werkput 3 (Figuur 47) bij het proefputtenonderzoek werd een deel van een grote kuil (S11) aangetroffen met een vulling van baksteenbrokken en brokken verbrande leem (Figuur 48). Ook in werkput 4 werd een grote kuil, S26 (groter dan de proefput) geregistreerd. Beide kuilen konden toen niet gedateerd en geïnterpreteerd worden.

Ook hier zorgt een gebrek aan vondsten en context dat er weinig meer over gezegd kan worden dat het om grote kuilen gaat.

Figuur 47: Grote kuilen van werfbegeleiding en proefputtenonderzoek op plan geplaatst. De kuilen van de werfbegeleiding werden schematisch op plan geplaatst, aangezien ze enkele zichtbaar waren in profiel. Mogelijk zijn delen ervan één kuil.

Figuur 48: Kuil S11 uit WP3 van het proefputtenonderzoek ten noorden van de Vaartkom.

Figuur 49: Grote kuil S26 in WP4 van het proefputtenonderzoek.

4.4. Beantwoording onderzoeksvragen

Werd de Gedempte Dijle-arm aangetroffen? Of zijn er gerelateerde resten gevonden? Kan er meer verteld worden over de Gebruiks- en dempingsfasen of eventuele aanwezig vondstmateriaal?

De gedempte Dijle-arm werd nergens vastgesteld, er werden ook nergens eenduidig gerelateerde resten aangetroffen.

5. Samenvatting

Bij de heraanleg van de Vaartkomoevers te Leuven werd na vooronderzoek besloten om de zones waar de oude Dijlebedding kon aangetroffen worden, archeologisch te begeleiden tijdens de werken. De werfbegeleiding liep gefaseerd in 2024 en 2025.

Bij deze werfbegeleiding in drie zones werden geen duidelijke resten van de kademuren of oude Dijlebedding aangetroffen. Er werden wel enkele bakstenen muurstructuren gevonden. Het ging om funderingen en een deel van een kelder van de 18de eeuwse bebouwing, die vernield werd tijdens WOII. Twee bakstenen structuren konden niet éénduidig geïnterpreteerd worden.

De werfbegeleiding maakte duidelijk dat de bodem ten zuiden van de Vaartkom al geroerd was door grote kuilen in het (recente) verleden, iets dat ook in het proefputtenonderzoek van 2023 werd vastgesteld voor de noordkant. Door de omvang van de kuilen, de lijnvormige huidige ingrepen en

een gebrek aan vondstmateriaal, kon de oorsprong of ouderdom van deze kuilen niet vastgesteld worden bij de werfbegeleiding.

6. Bijlages

Plan 1: Allesporenplan op GRB

Plan 2: Zone 1: Allesporenplan

Plan3: Zone 2: Allesporenplan

Plan 4: Zone 3: Allesporenplan

Bijlage 1: Tekening S5

Bijlage 2: Sporenlijst

Bijlage 3: Fotolijst

Er werden geen vondsten ingezameld en geen stalen genomen. Er is dus geen vondsten- of stalenlijst.

7. Bibliografie

Cockx E. & Huybens G. 2003, *De Leuvense Prentenatlas. Zeventiende-eeuwse tekeningen uit de Koninklijke Bibliotheek te Brussel*, in Jaarboek van de Geschied- en Oudheidkundige Kring voor Leuven en Omgeving XLI, Leuven.

Geeraerts H., Vloebergs F., Pira L. & Alen Y. (Eds) 2023, *Straathistories Brusselsestraat*, Leuven.

Meulemans A., 2004, *Huizen en straten van het Oude Leuven Deel I en II, Jaarboek Leuven Historisch genootschap XLII*, Leuven.

Hellinx A.-J. 2023, *Archeologienota Leuven Vaartkomoevers*, Gent.

Vander Ginst V., Van Roy J., Van Liefferinge N. & Dingens L. 2022, *Archeorapport 529. Opgraving Leuven – Havenkant. Eindverslag*, Tienen.

Van Ransbeeck L. 2024, *Leuven Vaartkomoevers nota*, Leuven.

Websites

<http://www.geopunt.be/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>

<https://leuven.weleer.be/>

<http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>